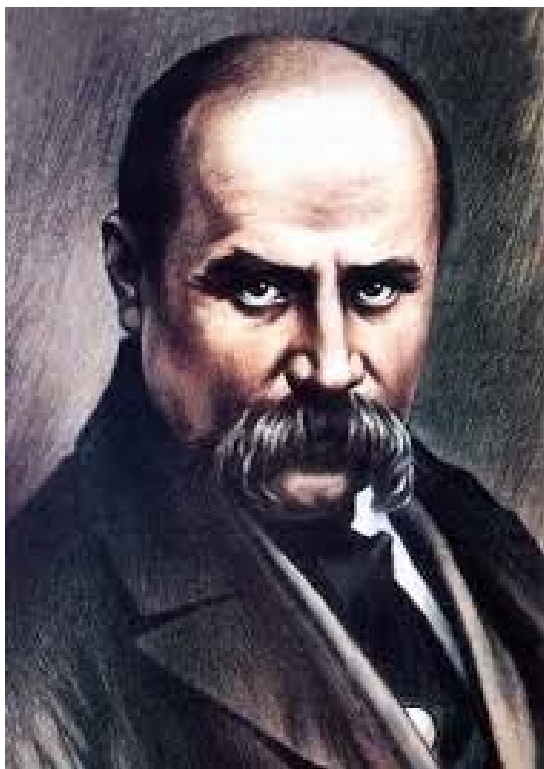

200 років від дня народження Тараса Григоровича Шевченка (1814–1861)

Тарас Григорович Шевченко (9 березня 1814 – 10 березня 1861) — український поет, письменник (драматург, прозаїк), художник (живописець, гравер), громадський і політичний діяч, фольклорист, етнограф.

Член Кирило-Мефодіївського братства. Академік Імператорської академії мистецтв (1860).

Життєвий шлях

Дитинство та молодість

Народився 9 лютого 1814 року в селі Моринці Звенигородського повіту Київської губернії (сьогодні — село Звенигородського району Черкаської області) у закріпаченій селянській родині (козацького походження) Григорія Івановича Шевченка та Катерини Якимівни Бойко. Згідно з родинними переказами, його діди й прадіди козакували, служили у Війську Запорізькому, брали участь у визвольних війнах і повстаннях, які

відбувалися в Україні в XVII–XVIII ст. Ці повстання були жорстоко придушені, і нормальне суспільне життя в Черкащині, Полтавщині, Київщині, Брацлавщині, Чернігівщині на тривалі роки було порушено. Основна частина місцевого населення була закріпачена та зuboжила.

Сім'я Тараса на чолі з батьком Григорієм Івановичем Шевченком повернулася до села Кирилівки (нині Шевченкове) Звенигородського повіту, на Київщині, звідки був родом Григорій Іванович. Дитячі роки Тараса проходять у цьому селі. 24 травня 1816 року народилася Тарасова сестра Ярина. 7 лютого 1819 року народилася Тарасова сестра Марія. 20 березня 1821 року народився Тарасів брат Йосип.

Восени 1822 року Тарас Шевченко починає вчитися грамоти в місцевого дяка Совгиря. Ознайомлюється з творами Г. Сковороди. У період 1822–1828 років намалював картину «Коні. Солдати».

10 лютого 1823 року його старша сестра й нянька Катерина вийшла заміж за Антона Красицького — селянина з с. Зелена Діброва.

Рано втративши матір (1 вересня 1823 року), яка померла від тяжкої праці й злиднів, залишивши сиротами шестеро дітей, він із дитинства зазнав багато горя і знущань. 19 жовтня 1823 року Тарасів батько одружується вдруге з удовою Оксаною Терещенко, в якій вже було троє дітей.

4 липня 1824 року народилася Тарасова сестра Марія — від другого шлюбу Григорія Івановича. Тарас чумакує з батьком. Буває в Звенигородці, Умані, Єлисаветграді (тепер Кіровоград). 2 квітня 1825 року від тяжкої праці на панщині помер Тарасів батько — Григорій Іванович Шевченко. Залишившись сиротою, Тарас іде наймитувати до дяка П. Богорського, який прибув із Києва. Як «школяр-попихач» носить воду, опалює школу, обслуговує дяка, читає псалтир над померлими, продовжує навчання. Під час навчання

Катерина (олія, 1842)

Шевченко ознайомився з деякими творами української літератури. Не стерпівши знущань дяка Богорського, Тарас тікає від нього й шукає в навколишніх селах учителя-малювача. І знаходить, відчуваючи великий потяг до живопису, кілька днів наймитиє та «вчиться» малярства в диякона Єфрема (м. Лисянка Звенигородського повіту на Київщині). Також навчався в учителів-малювачів із села Стеблева, Канівського повіту, на Київщині та із села Тарасівки, Звенигородського повіту, на Київщині. 1827 року пасе громадську отару овець у с. Кирилівці. Зустрічається з Оксаною Коваленко, подругою дитинства, яку не раз згадує у своїх творах. Саме їй присвячено вступ до поеми «Мар'яна-черниця».

Наймитуючи в кирилівського попа Григорія Кошиці, Тарас буває в м. Богуславі (куди возив поповича до школи й на продаж яблука та сливи). У цей же час їздив на базари до містечок Бурти й Шполи. 1828 року Шевченка взяли козачком (слугою) до панського двору в с. Вільшану (Звенигородського повіту на Київщині), куди він пішов за дозволом учитися в

хлипнівського маляра. Коли Тарасові минуло 14 років, помер В. Енгельгардт і село Кирилівка стало власністю його сина П. Енгельгардта, Шевченка ж зробили дворовим слугою нового поміщика в маєтку у Вільшані. 6 грудня 1829 року поміщик Павло Васильович Енгельгардт застав Шевченка вночі за малюванням козака М. Платова (героя Вітчизняної війни 1812 р.), нам'яв вуха кріпаку-служі та наказав відшмагати його на стайні різками. Наступного дня наказ було виконано: кучер Сидорко відшмагав Шевченка на стайні різками за малювання. Протягом 1829–1833 років Тарас малював копії з картин суздальських майстрів.

Упродовж майже 2,5 років — з осені 1828 року до початку 1831 року — Шевченко перебував зі своїм паном у Вільно, проте деталі цієї подорожі маловідомі. Не виключено, що там він міг відвідувати лекції малювання в професора Віленського університету Й. Рустемаса. У тому ж місті Шевченко міг бути очевидцем Польського повстання 1830 р. З цього періоду перебування у Вільно зберігся малюнок Шевченка «Погруддя жінки», якість якого свідчить про майже професійне володіння олівцем.

Переїхавши 1831 року з Вільно до Петербурга, Енгельгардт взяв із собою Шевченка, а щоб мати зиск із невгамовного потягу юнака до малювання, віддав його в науку на 4 роки до живописця Василя Ширяєва, адже у великих панів було модою мати своїх «покоєвих художників». З цього часу й аж до 1838 року Шевченко живе в будинку Крестовського (тепер — Загородний проспект, 8), де наймав квартиру Ширяєв. Ночами, у вільний від роботи час, Шевченко ходив до Літнього саду, змальовував статуї, тоді ж уперше почав писати вірші.

1833 року намалював портрет поміщика Павла Енгельгардта (акварель) (оригінал, датований автором, зберігається в Державному музеї Т.Г. Шевченка в Києві).

У повісті «Художник» Шевченко розповідає, що в доакадемічний період він намалював такі картини: «Аполлон Бельведерський», «Фракліт», «Геракліт», «Архітектурні барельєфи», «Маска Фортувати». Шевченко бере участь у розписі Великого театру як підмайстер-рисувальник. Виконав композицію «Олександр Македонський виявляє довір'я своєму лікареві Філіппу» (акварель, туш, перо). Дата і підпис Шевченка. Малюнок виконано на тему, оголошену ще 1830 року для конкурсу в Академії художеств на одержання золотої медалі.

«Циганка ворожить українській дівчині»

Намалював: «Смерть Олега — князя Древлянського» (туш), «Смерть Віргінії» (акварель, туш), на обох дати й підпис Шевченка, «Смерть Богдана Хмельницького» (туш, перо та пензель). До цього часу дослідники відносять також виконання Шевченком малюнків, про які є згадка в його повісті «Художник»: «Геркулес Фарнезький», «Аполліно» — копія, рисунки для розпису Великого театру в Петербурзі, «Маска Лаокоона», «Слідок із скульптурного твору Мікеланджело», «Голова Люція Вера», «Голова Генія»; «Анатомічна фігура»; «Германік»; «Фавн, що танцює».

Викуп

«У солдатах». Автопортрет,
1847 рік

Улітку 1836 року, під час одного з нічних рисувальних «сеансів» у Літньому саду, він познайомився зі своїм земляком — художником І. Сошенком, а через нього — із Євгеном Гребінкою, В. Григоровичем і О. Венеціановим, які познайомили його з впливовим при дворі поетом В. А. Жуковським. Сошенко умовив Ширяєва відпустити Шевченка на місяць з ним, щоб цей час він використав для відвідування зали живопису Товариства заохочення художників і комітет цього товариства, «розглянувши рисунки стороннього учня Шевченка», ухвалив «мати його на увазі на майбутнє».

5 квітня 1838 року Шевченко разом із А. Мокрицьким відвідують Ермітаж, де оглядають твори видатних художників (Ван-Дейка, Рубенса, Веласкеса, Гвідо Рені та інших).

Навесні 1838 року Карл Брюллов та Василь Жуковський задумали викупити молодого поета з кріпацтва. Пан погодився відпустити кріпака за великі гроші — 2500 рублів. Щоб їх здобути, Карл Брюллов намалював портрет Василя Жуковського — вихователя спадкоємця престолу, і портрет розіграли в лотереї, в якій взяла участь царська родина. Лотерея відбулася 4 травня 1838 року, а 7 травня Шевченкові видали відпускну.

Дослідники-мистецтвознавці періодом 1837–1838 років датують також малярські твори, про які є згадка в повісті Шевченка «Художник», а саме:

- «Анатомічна статуя Фішера»;
- «Мідас, повішений Аполлоном»;
- «Едіп, Антігона та Полінік»;
- «Іезекіль на полі, всіяному кістками».

В Академії мистецтв

Після викупу оселився на 4-й лінії Васильєвського острова в будинку № 100.

Незабаром Шевченко став студентом Академії мистецтв, а вже там — улюбленим учнем Брюллова.

Будучи вже неабияким портретистом, упродовж навчання він опанував також мистецтво гравюри й виявив нові видатні здібності як графік та ілюстратор.

5 липня 1838 року за рисунок із гіпсових фігур на місячному екзамені в Академії мистецтв Шевченкові виставлено номер тринадцятий.

14 листопада 1838 року Шевченко в Гатчині написав «Думку» («Тяжко, важко в світі жити...»), уперше надруковану в харківському альманасі Бецького «Молодик».

4 грудня 1838 року переїхав на квартиру до Сошенка в будинок № 307 3-го кварталу Васильєвської частини (тепер — будинок № 47 по 4-й лінії).

Новий рік, 1840-й, Тарас Шевченко зустрів хворобою на тиф. Одужував він у маєтку Федора Пономарьова — свого найближчого друга по Академії мистецтв.

Водночас Шевченко наполегливо працював над поповненням своєї освіти, жадібно читав твори класиків світової літератури й захоплювався історією та філософією. Під враженням звістки про смерть автора «Енеїди» Шевченко написав вірш «На вічну пам'ять Котляревському». Разом із чотирма іншими його поезіями цей вірш побачив світ у альманасі Гребінки «Ластівка» (1841).

Першу збірку своїх поетичних творів Шевченко видав 1840 року під назвою «Кобзар». До неї увійшло 8 поезій: «Думи мої», «Перебендя», «Катерина», «Тополя», «Думка», «До Основ'яненка», «Іван Підкова», «Тарасова ніч».

Окремими виданнями вийшли поеми «Гайдамаки» (1841) та «Гамалія» (1844).

Вірші Шевченка справили на українське суспільство велике враження, проте російська богема загалом негативно поставилася до молодого поета, звинувативши його, головним чином, у тому, що він пише «мужицькою мовою».

Улітку 1842 року, використавши сюжет поеми «Катерина», Шевченко намалював олійними фарбами однойменну картину, яка стала одним із найпопулярніших творів українського живопису.

«Марія» (ілюстрація до поеми О.С. Пушкіна «Полтава», 1840)

Перша подорож Україною

25 травня 1843 року Шевченко з Петербурга виїхав до України. Відвідав на хуторі Кукуріківщина під Борзною відставного поручника і українського поета Віктора Забілу. Зупинився поет у Качанівці на Чернігівщині (масток поміщика Григорія Тарновського). У червні 1843 року побував у Києві, де познайомився з М. Максимовичем та П. Кулішем, а на Полтавщині відвідав Є. Гребінку в його Убіжищі. 11 липня 1838 року — у День Св. Петра і Павла відвідав разом із ним пишний прийом у хрещеній Гребінки, вдови генеральші Тетяни Вільхівської в її «українському Версалі» в Мосіївці, де познайомився з поетом О. Афанасьєвим-Чужбинським та офіцером Я. де Бальменом (якому пізніше присвятив поему «Кавказ»). У липні 1843 року в с. Ковалівці Шевченко відвідує Олексія Капніста (учасник руху декабристів, син автора «Оди на рабство» і комедії «Ябеда»). Обидва поїхали до міста Яготина до Миколи Репніна-Волконського оглянути галерею картин і на замовлення Григорія Тарновського зробити копію з портрета Миколи Репніна. Познайомився з Варварою Репніною. Протягом літа відвідував своїх нових знайомих: Закревських у Березовій Рудці, Я. де Бальмена в Линовиці, П. Селецького в Малютинцях, О. Афанасьєва-Чужбинського в Ісківцях, Ревуцьких в Іржавці, Галаганів у Сокиринцях та Дігтярях. 2 жовтня 1843 року гостює в рідному селі Кирилівці Звенигородського повіту на Київщині у сестри та братів. Протягом жовтня – грудня 1843 року перебуває в Яготині у Репніних, де на замовлення Олексія Капніста виконує дві копії з портрета М. Репніна (оригінал намальований швейцарським художником Й. Горнунгом). Портрети зберігаються: один у Державному музеї Т.Г. Шевченка в Києві, другий — у Санкт-Петербурзі, в Ермітажі.

Поет проти імперії

Під впливом побаченого й пережитого в Україні Шевченко написав вірш «Розрита могила», в якому висловив гнівний осуд поневолення українського народу царською Росією. У лютому 1844 року виїхав з України до Петербурга через Москву, де пробув один тиждень і зустрівся з Михайлом Щепкіним та Осипом Бодяньським. Під час першої подорожі до України Шевченко задумав видати серію малюнків «Живописна Україна». Саме тому Тарас Шевченко

*Могила на Смоленському цвинтарі
Санкт-Петербурга*

в пошуках історичних сюжетів мав намір звернутися до П. Буткова. Про це поет писав у листі до Осипа Бодяньського 11 липня 1844 року. 11 листопада 1844 року комітет Товариства заохочення художників ухвалив надати Шевченкові грошову допомогу для видання «Живописной Украины», виділивши для цієї мети 300 крб та зобов'язавши його надіслати для Товариства один примірник першого випуску видання. Перші 6 офортів серії («У Києві», «Видубецький монастир у Києві», «Судня рада», «Старости», «Казка» («Солдат і Смерть»), «Дари в Чигрині 1649 року») вийшли друком у листопаді того ж року під назвою «Чигиринський Кобзар». 1844 року

вийшов передрук першого видання «Кобзаря» із додатком поеми «Гайдамаки. Того ж року Шевченко написав гостро політичну поему «Сон» («У всякого своя доля»), ставши на шлях безкомпромісної боротьби проти самодержавної системи тодішньої Російської Імперії.

3 квітня 1845 року Шевченко подав заяву до ради Академії мистецтв із проханням надати йому звання художника. Рада Академії художеств, розглянувши заяву Шевченка, винесла таке рішення: «Ст. 12. По прошению вольноприходящего ученика Академии Тараса Шевченко (по входящей книге № 386). Определено: Поскольку Шевченко известен Совету по своим работам и награжден уже за успехи в живописи серебряною медалью 2-го достоинства, то удостоить его звания неклассного художника и представить на утверждение общему собранию Академии». Також подав заяву до правління Академії про видачу йому квитка для проїзду на Україну і вільного проживання там. 5 квітня рада Академії мистецтв видала Шевченкові квиток на право проїзду на Україну. Уже в листопаді 1845 року загальні збори Академії мистецтв у Петербурзі затвердили рішення ради від 22 березня про надання Шевченкові звання неклассного художника.

Друга подорож Україною

12 квітня 1845 року Шевченко виїхав із Петербурга через Москву до Києва. У Москві зустрічався з Михайлом Щепкіним, оглядав Кремль. На шляху до Києва Шевченко проїжджав Подольськ, Тулу, Орел, Кроми, Есмань, Кукуріківщину.

Протягом весни – осені 1845 року перебуває в селі Мар'їнському на Полтавщині (Миргородський повіт). Жив він у поміщика О. Лук'яновича (в окремому від панів приміщенні), малював портрети та краєвиди. Тут поет здружився з селянами, охоче з ними зустрічався та розмовляв.

У вересні гостює у своїх родичів у с. Кирилівці, відвідує сестру Катерину в с. Зелена Діброва, був у с. Княжому.

Ставши співробітником Київської археографічної комісії, Шевченко багато подорожував Україною, збирав фольклорні й етнографічні матеріали та змальовував історичні й архітектурні пам'ятки.

Восени та протягом зими 1845 року Шевченко написав такі твори: «Іван Гус» («Єретик»), «Сліпий», «Великий льох», «Наймичка», «Кавказ», «І мертвим, і живим...», «Холодний Яр», «Давидові псалми»; важко захворівши, наприкінці 1845 року написав вірш «Заповіт», у якому проголосив заклик до революційної боротьби за визволення свого поневоленого народу.

Через яскраво антирежимний характер нові поетичні твори Шевченка не могли бути надруковані й тому розповсюджувались серед народу в рукописних списках. Сам Шевченко переписав їх для себе в спеціальний зошит-альбом, якому дав назву «Три літа» (1843–1845).

*Пам'ятник на могилі
Тараса Шевченка*

Арешт і заслання

*Пам'ятник Т.Г. Шевченку
в Чернігові*

Навесні 1846 року Шевченко прибув до Києва, оселився в будинку (тепер — Літературно-меморіальний будинок-музей Тараса Шевченка) у колишньому провулку «Козине болото». У цей час були написані балади «Лілея» та «Русалка». У квітні Тарас пристав до Кирило-Мефодіївського братства, таємної політичної організації, заснованої з ініціативи Миколи Костомарова. 9 грудня 1846 року Шевченко подає заяву на ім'я попечителя Київського навчального округу про зарахування на посаду вчителя малювання в Київському університеті Святого Володимира, на яку його затвердили 5 березня 1847 року. У березні 1847 року, після доносу, почалися арешти членів братства. Шевченка заарештували 17 квітня 1847 року на дніпровській переправі, коли він повертався до Києва, відібрали збірку «Три літа» і відправили під конвоєм до Петербурга, ув'язнили в казематі Третього відділу імператорської канцелярії на Пантелеймонівській

вулиці (тепер вул. Пестеля, 9). Під час допитів поет виявив неабияку мужність і незалежність: він не зрікся своїх поглядів і не виказав нікого з братчиків. Перебуваючи біля двох місяців

за ґратами, Шевченко продовжував писати вірші, що їх згодом об'єднав у цикл «В казематі». Серед в'язничних мурів, чекаючи кари, Шевченко зміг написати таку рідкісну перлину лірики, як вірш «Садок вишневий коло хати...». Безмежну любов до України поет висловив у вірші, що починається рядками «Мені однаково».

Імператор покарав Шевченка набагато тяжче, ніж інших притягнених до слідства братчиків: заслав в солдати до Оренбурга. На вирок він власноручно дописав: «Під найсуворіший нагляд і з заборонаю писати й малювати». В Орській фортеці всупереч суворій забороні, Шевченко продовжував крадькома малювати і писати вірші, які йому вдалося переховати й зберегти в чотирьох «захальявних книжечках» (1847, 1848, 1849, 1850). За той час Шевченко написав поеми «Княжна», «Варнак», «Іржавець», «Чернець», «Москалева криниця» та багато поезій. Поет цікавився життям казахів, що кочували в околицях фортеці, вивчав їх пісні й легенди та малював сценки з їхнього побуту.

Деяке полегшення становища Шевченка настало з весни 1848 року внаслідок включення його штатним художником до складу Аральської експедиції під командуванням лейтенанта Бутакова. Перебування на о. Кос-Арал було дуже продуктивним у його творчості. Крім виконання численних малюнків, сепій та акварелей, Шевченко написав поеми «Царі», «Титарівна», «Марина», «Сотник» і понад 70 поезій, у яких відбито важкі переживання, спричинені неволею та самотністю. В Оренбурзі Шевченко зблизився з засланцями-поляками, учасниками повстання 1830–1831 років, і заприятелював з польським істориком Бр. Залеським, з яким пізніше листувався. У квітні 1850 року Шевченка вдруге заарештовано і після піврічного ув'язнення запроторено в Новопетровський береговий форт, на півострів Мангишлак.

Пам'ятник у Бельцях

Семирічне перебування поета в Новопетровській фортеці — це найважчі часи в його житті. Та, незважаючи на найсуворіший нагляд, на моральні страждання й фізичне виснаження, Шевченко таємно продовжував малярську й літературну діяльність. Лише під

час так званої Каратауської експедиції, улітку 1851 року, він виконав біля 100 малюнків аквареллю й олівцем, зокрема «Вид на гори Актау з долини Агаспеяр», «Гора в долині Агаспеяр», «Гори в долині Агаспеяр», «Кладовище Агаспеяр»). Знайшовши коло форту добру глину й алебастр, Шевченко почав вправи в скульптурі. Серед виконаних ним скульптурних творів були й 2 барельєфи на новозавітні теми: «Христос у терновому вінку» і «Йоан Хреститель». Поет тоді почав писати російською мовою повісті з українською тематикою та багатим автобіографічним матеріалом («Наймичка», «Варнак», «Княгиня», «Музыкант», «Художник», «Несчастный», «Близнецы» та інші).

*Молодий Тарас Шевченко
з книгою «Кобзар»
(пам'ятник у Баку)*

Тільки через 2 роки після смерті Миколи клопотання друзів увінчалися успіхом, і поета звільнено з заслання у 1857 році. Коли стало відомо про майбутнє звільнення Тараса Шевченка від солдатчини, фельдфебель лінійного батальйону Окремого Оренбурзького корпусу Мусій Анакієв дав йому змогу вільний від служби час проводити на свій розсуд. Довідавшись про звільнення, Шевченко цілком наново переробив написану ще в 1847 році поему «Москалева криниця», а також почав вести російською мовою «Щоденник» («Журнал», з 12 червня 1857-го до 13 липня 1858 року) — цінне джерело біографії Шевченка, яке свідчить про високий рівень культури мислителя. У серпні 1857 року Шевченко залишив Новопетровськ і рибальським човном дістався до Астрахані, а звідти пароплавом прибув до Нижнього Новгороду. Тут поетові довелося затриматися майже на півроку. В'їзд до Москви й Петербурга йому було заборонено. Хоч у Нижньому Новгороді Шевченко жив під пильним наглядом поліції, він не тільки брав участь у культурному житті міста, а й написав поеми «Неофіти», «Юродивий», триптих «Доля», «Муза», «Слава», закінчив повість «Прогулка с удовольствием и не без морали», намалював понад 20 портретів і зробив чимало архітектурних малюнків.

Третя подорож Україною

Навесні 1858 року поет прибув до Петербурга, де його тепло зустріли українські друзі та численні прихильники, серед них і родина Федора Толстого. У червні того ж року Шевченко оселився в Академії мистецтв, де жив до самої смерті. Щоб познайомитися з українським поетом, туди приїжджали І. Тургенєв і Марко Вовчок.

Хата на Пріорці

Одержавши з чималими труднощами дозвіл, Шевченко влітку 1859 року повернувся в Україну, якої вже 12 років не бачив. Тут відвідав своїх рідних у Кирилівці та декого з давніх знайомих. У перших числах серпня 1859 року Шевченко приїхав до Києва і оселився на межі Куренівки і Пріорки, по вулиці Вишгородській. Його мрії про одруження та придбання землі над Дніпром не здійснилися: Шевченка втретє заарештували і після кількаразових допитів (зокрема Марком Андрієвським — чиновником для особливих доручень при київському генерал-губернаторі) зобов'язали повернутися до Петербурга.

На світанку 14 серпня 1859 року поет диліжансом по Ланцюговому мосту через Дніпро виїхав до Петербурга.

До останніх днів свого життя поет перебував під таємним поліційним наглядом. Виснажений моральними і фізичними стражданнями десятирічного заслання, Шевченко зберіг давню поетичну силу, яка незабаром виявилася в нових його творах. Вважають, що

поема «Марія» становить вершину творчості поета після заслання. Шість раніше написаних і заборонених у Росії поезій Шевченка видано за кордоном у Лейпцігу, у 1859 році. У друкарні П. Куліша 1860 року побачило світ нове видання «Кобзаря», яке, однак, охоплювало тільки незначну частину поезій Шевченка. Того ж року надруковано й «Кобзар» у перекладі російських поетів, а у січні 1861 року випущено окремою книжкою Шевченків «Буквар», посібник для навчання в недільних школах України, виданий коштом автора та накладом 10 тис. примірників.

Національний музей Тараса Шевченка

У Петербурзі Шевченко вирішує зайнятися гравюрою, як справді народним видом мистецтва, яке може бути тиражованим. У квітні 1859 року Шевченко, подаючи деякі зі своїх гравюр на розгляд ради Імператорської академії мистецтв, просив удостоїти його звання академіка чи задати програму на отримання цього звання. Рада 16 квітня постановила визнати його «назначеним в академіки і задати програму на звання академіка з гравірування на міді». 2 вересня 1860 року, разом із іншими митцями, Тараса Шевченка було визнано академіком гравюри «на повагу майстерності та пізнань у мистецтвах».

Будучи вже хворим, Шевченко взяв участь у підготовці першого числа журналу «Основа», яке вийшло ще за його життя. У передчутті близького кінця, Шевченко записав олівцем на офорті автопортрета 1860 року свій останній вірш «Чи не покинуть нам, небого». П. Зайцев назвав цей твір незрівнянним поетичним документом боротьби безсмертної душі з тлінним тілом перед обличчям фізичної смерті.

Кохання Тараса Григоровича Шевченка

Першим коханням молодого Шевченка була молода дівчина, одностайок Тараса — Оксана. Родичі та знайомі закоханих були впевнені, що молоді одружаться, щойно досягнуть старшого віку. Але надії були марними — Тарас у валці свого пана Павла Енгельгардта мусив поїхати до Вільно (тепер — Вільнюс). Розлука була несподівана і довга. Усе своє подальше життя Шевченко буде з ніжністю згадувати ту дівчину, яку колись кохав.

Наступною жінкою, яку він нагородив своїм коханням, була польська швачка Дзюня Гусіковська.

У 1843 році Шевченко їде в Україну і там зустрічає Ганну Закревську, якій згодом присвятив вірш «Г. З.»

Наступними жінками, що займали місце в серці Кобзаря, були Варвара Репніна, сільські дівчата Глафіра та Агата Рускови, 16-річна актриса Катерина Піунова, яка, напевно, просто не наважилася пов'язати своє життя з модним, але скандально відомим художником, який майже на тридцять років був старшим від неї. Останнім коханням поета була 19-річна дівчина Лукерія Полусмак, яка наймитувала в Петербурзі. Простакувату дівчину Тарас зваблював дорогими подарунками, але вона не захотіла залишати

Катер «Т.Г. Шевченко»

столичного життя і переїжджати в Україну, щоб жити в селі, і покинула поета, вийшла заміж за перукаря Яковлева. І лише 1904 року, після смерті свого пиячка-чоловіка, Лукерія

Яковлева-Полусмак, залишивши дітей у Петербурзі, приїхала до Канева і щодня приходила на могилу Шевченка.

Смерть і перепоховання

10 березня 1861 року Шевченко помер. На кошти друзів 13 березня його поховано спочатку на Смоленському православному кладовищі в Петербурзі.

Після того як п'ятдесят вісім днів прах Т.Г. Шевченка перебував у Петербурзі, його домовину, згідно із заповітом, за клопотанням Михайла Лазаревського, після отримання ним дозволу в квітні того ж року перевезено в Україну і перепоховано на Чернечій горі біля Канева.

Останній шлях

8 травня 1861 року домовина була викопана, перенесена через увесь Петербург до Московського (Миколаївського) вокзалу і залізницею потрапила до Москви.

Далі шлях проходив через Серпухов, Тулу, Орел, Кроми, Дмитровськ, Сєвськ, Глухів, Кролевець, Батурин, Ніжин, Носівку, Бобровицю, Бровари до Києва. Ланцюговим мостом, випрягши коней з воза, його провезли студенти Університету Святого Володимира і далі набережною до церкви Різдва Христового на Подолі.

У Києві з Тарасом прощалися студенти, поети, багато киян. Була навіть думка, яку підтримували й родичі поета, поховати Т. Шевченка в Києві. Та Честахівський відстоював думку про поховання Кобзаря в Каневі, бо ще за життя він мріяв про: «тихе пристанище і спокій коло Канева».

20 травня 1861 року на пароплаві «Кременчук» із Києва прах Шевченка потрапив до Канева. Дві доби домовина знаходилась в Успенському соборі, 22 травня було відслужено в церкві панахиду і прах віднесли на Чернечу гору.

Літературна творчість

Тарас Шевченко у своїй творчості відобразив саме ті думки і настрої, які були важливими в житті українців його часу. Про те, що його творчість знайшла відгук у серцях людей, свідчить той факт, що в другій половині XIX і на початку XX ст. чи не єдиною книжкою в більшості сільських хат України був «Кобзар», вірші з нього вчили напам'ять, за ним училися читати. На той час твори Шевченка об'єднали український народ. За ставленням людини до творчості Шевченка відразу стає видно, наскільки людина знає життя українського народу XIX ст. і як ставиться до нього.

Творчість Шевченка багатогранна, як його талант. Він був і глибоким ліриком, і творцем епічних поем, і видатним драматургом та різнобічно обдарованим митцем. Літературна спадщина Шевченка обіймає велику збірку поетичних творів («Кобзар»), драму «Назар Стодоля» і 2 уривки з інших п'єс; 9 повістей, щоденник та автобіографію, написані російською мовою, записки історично-археологічного характеру («Археологічні нотатки»), 4 статті та понад 250 листів. З мистецької спадщини Шевченка збереглося 835 творів живопису та графіки, що дійшли до нас в оригіналах і частково у гравюрах та копіях. Її доповнюють дані про понад 270 утрачених і досі не знайдених мистецьких творів. Натомість у літературі про його мистецьку спадщину безпідставно приписують йому чимало творів живопису та графіки інших авторів (досі зареєстровано 263 такі твори).

Рання творчість

Уже за першого періоду літературної діяльності (1837–1843) Шевченко написав багато високохудожніх поетичних творів, у яких поряд із версифікаційними і стилістичними засобами народно-пісенної поезики було й чимало нових, оригінальних рис, що ними поет

значно розширив і збагатив виражальні можливості українського вірша (складна і гнучка ритміка, уживання неточних, асонансних і внутрішніх рим, використання цезури й перенесення (анжамбеман), майстерність алітерацій, звукової інструментації та поетичної інтонації, астрофічна будова вірша тощо). Новаторство прикметне й для Шевченкових епітетів, порівнянь, метафор, символів та уособлень. Керуючись власним художнім чуттям і не оглядаючись на панівні тоді літературні канони, Шевченко знаходив відповідну поетичну форму для втілення нових тем та ідей, які підказувала йому тогочасна дійсність. Одним словом, Тарас Шевченко спочатку наслідував найкращі зразки народно-поетичної творчості. Скажімо, перші його твори написані коломийковим віршем, що чітко вказує на зв'язок із українською народно-пісенною творчістю, насамперед із піснями, які виконувалися в жанрі коломийки.

До ранньої творчості Шевченка належать балади «Причинна» (1837), «Тополя» (1839) й «Утоплена» (1841), що мають виразне романтичне забарвлення. Своєю фантастикою й основними мотивами вони близькі до народної поезії. Поетичним вступом до «Кобзаря» (1840) був вірш «Думи мої, думи мої», у якому, висловлюючи свої погляди на відношення поезії до дійсності, Шевченко підкреслив нерозривну єдність поета зі своїм народом. Із цим віршем тематично споріднена поезія «Перебендя», у якій відобразилися думки молодого Шевченка про місце поета в суспільстві. Особливе місце серед ранніх творів Шевченка посідає соціально-побутова поема «Катерина» — хвилююча розповідь про трагічну долю української дівчини, яку знеславив московський офіцер. У розвитку подій цей ліро-епічний твір відзначається високою драматичною напруженістю. Визвольна боротьба українського народу проти загарбників і поневолювачів є основним мотивом у таких ранніх творах Шевченка, як «Тарасова ніч» (1838), «Іван Підкова» (1839), «Гайдамаки» (1841), «Гамалія» (1842). У поемах «Іван Підкова» і «Гамалія» Шевченко оспівав героїчні походи українського козацтва проти турків. Поеми «Тарасова ніч» і «Гайдамаки» змальовують різні моменти боротьби українського народу проти польського панування. Історично-героїчна поема «Гайдамаки» є вершиною революційного романтизму Шевченка.

Драма «Назар Стодоля» (1843), створена на межі першого і другого періоду творчості Шевченка, є новим явищем в українській драматургії. Зображені в ній події відбуваються у XVII столітті біля Чигириня. Розвиток дії подано в романтичному дусі, проте в п'єсі переважають риси реалістичного відтворення дійсності. Етнографічно-побутові картини увиразнюють історичний колорит. Сценічні якості драми забезпечили їй великий успіх, і вона досі входить до репертуару українських труп. На тему Шевченкової п'єси Костянтин Данькевич написав однойменну оперу (1960).

Період «Трьох літ»

По-новому звучать мотиви революційної боротьби у творах Шевченка періоду «Трьох літ» (1843–1845). Провівши 8 місяців в Україні, Шевченко зрозумів своє історичне завдання і свій обов'язок перед батьківщиною як прямий шлях безкомпромісної революційної боротьби. Перехід Шевченка до нового періоду літературної діяльності позначився в поемах «Розрита могила» (1843), «Чигрине, Чигрине» (1844) і «Сон» (1844). Поет написав ці твори під безпосереднім враженням від тогочасної дійсності в Україні. У сатиричному творі «Сон» («У всякого своя доля») автор з їдким сарказмом змалював свавілля та жорстокість російського царату і закликав до знищення цієї деспотичної системи. Поема «Сон» вважається одним із найвизначніших вірців світової сатири. Вона має чимало спільних типологічних рис із поемами «Дзяди» А. Міцкевича, «Німеччина. Зимова казка» Г. Гайне та частиною «Божественної комедії» Данте «Пекло». Сатиричні ознаки також помітні в політичних поемах Шевченка «Великий льох», «Кавказ», «І мертвим, і живим...» та вірші «Холодний Яр» (усі 1845 року).

У поемі-містерії «Великий льох», що складається з трьох частин («Три душі», «Три ворони», «Три лірники») й епілогу («Стоїть в селі Суботові»), Шевченко втілює свої роздуми про історичну долю України в алегоричних образах, що зазнали в літературознавстві

особливо тенденційної інтерпретації (Шевченкова наскрізь негативна оцінка Переяславської угоди різко суперечить так званим «Тезам про 300-річчя возз'єднання України з Росією»). У творі «Кавказ», що поєднує жанрові ознаки лірично-сатиричної поеми, політичної медитації та героїчної оди, Шевченко із сарказмом виступив проти гнобительської політики царської Росії і закликав пригноблені народи до революційної боротьби. Ця поема Шевченка мала значний вплив на розвиток самосвідомості не тільки в Україні. Шевченкове послання «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...» — вдумливий поетичний аналіз тогочасного суспільно-політичного і національно-культурного життя в Україні, що мала служити дороговказом на шляху національного, соціального і культурного відродження українського народу. У поезії «Холодний Яр» Шевченко відкинув негативний погляд історика А. Скальковського на гайдамацький рух і, назвавши Миколу I «лютим Нероном», гостро картав ту частину українського панства, що покійно плазувала перед російським царатом.

У грудні 1845 року Шевченко написав цикл віршів під назвою «Давидові псалми» — перша його спроба переспіву й осучаснення біблійних текстів. Уміло зашифрованою формою псалмів поет засуджував тогочасний лад, надаючи старозавітним текстам зрозумілу для читача політичну спрямованість. У вірші «Три літа», що дав назву альбомній збірці автографів поета, Шевченко змальовує процес свого «прозрівання» і говорить про зміни, які сталися за цей час у його світогляді й творчості. Характерним для нового періоду творчості Шевченка є також вірш «Минають дні, минають ночі». У ньому поет пристрасно засуджує суспільну бездіяльність і пасивність та закликає до дії й боротьби. Цикл «Три літа» завершується «Заповітом», одним із найдосконаліших зразків світової політичної лірики.

Серед творів періоду «Трьох літ» на історичні теми особливе місце посідає поема «Іван Гус» («Єретик»), написана восени 1845 року з поетичною присвятою П. Шафарикові. Поєднуючи історичний сюжет (засудження та спалення чеського реформатора Гуса в Констанці 1415 року) з дійсністю свого часу, Шевченко створив поему, яка була сприйнята читачами як алюзія на адресу російського царату. В історично-побутовій поемі «Сліпий» («Невольник») Шевченко гнівно осудив Катерину II за зруйнування Запорізької Січі та закріпачення українського селянства. До збірки «Три літа» включено також соціально-побутові поеми «Сова» (1844) і «Наймичка» (1845). У поемі «Сова» змальовано трагічну долю матері-вдови, у якій забрали в солдати єдиного сина. До зображення нового аспекту морально-психологічної драми матері-покритки звернувся Шевченко в поемі «Наймичка». Ця тема хвилювала поета протягом усієї творчої діяльності. До неї він звертався в ранній поемі «Катерина», а згодом — у поемах «Відьма» (1847), «Марина» (1848) та інших. Тему трагічної долі покритки Шевченко розробляв також у відмінних одна від одної баладах «Лілея» та «Русалка» (обидві 1846).

Період заслання

Цикл «В казематі», написаний навесні 1847 року в умовах ув'язнення і допитів у Петербурзі, відзначається глибоким ідейним змістом і високою художньою майстерністю. Він відкриває один із найтяжчих періодів у житті й творчості Шевченка, період арешту й заслання (1847–1857). Чекаючи в тюрмі вироку, поет боліє не за себе, за свою долю, його хвилює доля «окраденої» й замученої московським пануванням України. З потрясаючою силою виявлена любов до України, зокрема в поезіях «Мені однаково», «В неволі тяжко» та «Чи ми ще зійдемося знову», що завершується словами:

Поет почав свою творчість на засланні поезією «Думи мої, думи мої» (1847), що відкривається тими самими словами, що й заспів до «Кобзаря» (1840). Цим Шевченко підкреслив незмінність своєї ідейно-поетичної програми та нерозривність свого зв'язку з рідним краєм і народом. Шевченкова лірика часів заслання має широкий тематично-жанровий діапазон. У ній дедалі збільшується і багатство фоніки, і кількість оригінальних тропів, і емоційна багатогранність ліричних реакцій поета. Тематично можна виділити такі групи віршів цього періоду: автобіографічна, пейзажна, побутова, політична, філософська лірика.

До ліричних творів автобіографічного характеру, у яких Шевченко змалював свої власні почуття, настрої й переживання, належать вірші «Мені тринадцятий минало», «А. О. Козачковському», «І виріс я на чужині», «Хіба самому написать», «І золотої й дорогої», «Лічу в неволі дні і ночі» та інші. Але й у пейзажній ліриці поет, описуючи краєвиди місцевостей, де відбував заслання, часто висловлює особисті настрої, думки і спогади («Сонце заходить, гори чорніють», «І небо невмите, і заспані хвилі» та інші). Автобіографічні мотиви трапляються і в таких поезіях громадсько-політичного звучання, як «Сон» («Гори мої високі») та «Якби ви знали, паничі». Багатством мотивів відзначається побутова лірика часів заслання. Тут звучать мотиви дівочих пісень і бадьорих юнацьких жартів, материнства і жіночого безталання, шукання долі й нарікання на неї, смутку, розлуки й самотності. Поет часто вдається до жанру народної пісні й пісенної образності, але побутово-соціальний аспект зображення в багатьох випадках переростає в політичні узагальнення. Поетичний стиль цих творів відзначається простотою вислову, конкретною образністю й метафоричністю. Зображуваний у них світ персоніфікований (вітер шепоче, доля блукає, думи сплять, лихо сміється). Процес опрацювання фольклорного матеріалу вдосконалюється, збагачується новими формами й методами. Фольклорні мотиви й образи набирають у Шевченка ознак нової мистецької якості. Деякі вірші Шевченка ще за його життя перейшли в народно-пісенний репертуар і стали жити самостійним життям, підлягаючи законам фольклорних творів.

Поет і на засланні продовжував таврувати у своїх творах самодержавно-кріпосницький лад та поневолення уярмлених Москвою народів. Свою політичну актуальність донині зберіг заклик Шевченка у вірші «Полякам» («Ще як були ми козаками», 1847) до згоди й братерства українського і польського народів як рівного з рівним. У невеликій поемі «У Бога за дверима лежала сокира» (1848) Шевченко використав казахську легенду про святе дерево, щоб відтворити в алегоричних образах тяжку долю поневоленого казахського народу. Відгуком поета на революційні події в Західній Європі була сатира «Царі», одна з найзначніших політичних поезій Шевченка часів заслання (є 2 редакції твору: 1848 і 1858). Вдало поєднуючи елементи зниженого бурлескного стилю з пародійним використанням урочисто-патетичної лексики, автор створив поему, яка містила в собі заклик до революційного повалення царату:

Своєрідне продовження мотивів поеми «Царі» бачимо у вірші «Саул» (1860).

На засланні Шевченко написав і декілька лірично-епічних поем, що відзначаються новими формами зображення подій і свідчать про творчий розвиток поета. Героїня поеми «Княжна» — це українська Беатріче Ченчі, трагічна жертва злочину-кровозмішення батька. Образ дочки, збезчещеної рідним батьком, траплявся вже у творах Шеллі, Стендаля, Дюма-батька і Словацького, у Шевченковій поемі «Відьма», першу редакцію якої поет написав ще перед арештом під назвою «Осика». Новий образ кріпачки-месниці Шевченко дав у поемі «Марина» (1848). Героїня поеми, ставши жертвою панської сваволі, помстилася за зневагу. У невеликій поемі «Якби тобі довелося» (1849) поет звеличує мужність хлопця-кріпака, який вступився за честь дівчини і вбив пана-гвалтівника. Образ скривдженого кріпака, який стає народним месником, Шевченко вивів у поемі «Варнак» (1848). Деякі дослідники пов'язують цей образ з особою Устима Кармалюка. Поема написана у своєрідній формі сповіді героя, у ній відчувається деякий вплив байронізму. Морально-етичні проблеми Шевченко порушив також у поемах «Іржавець» (1847), «Чернець» (1847), «Москалева криниця» (1847 і 1857), «Титарівна» (1848), «Сотник» (1849) і «Петрусь» (1850). У цих творах історичні рефлексії поета перегукуються з його суб'єктивними настроями політичного заслання. Та найбільше турбувало й мучило Шевченка страждання уярмленого рідного народу.

Повісті, що їх Шевченко написав на засланні російською мовою (до нас дійшло 9), не дорівнюють своєю мистецькою якістю його поетичним творами і за життя поета не друкувалися. Вони пов'язані з традиціями сатирично-викривальної прози М. Гоголя, але в них значне місце посідають позасюжетні елементи (екскурси в минуле, вставні епізоди, авторські рефлексії, спогади, коментарі). Щедре використання в їх мові українізмів надає цим

творам українського національного колориту. Мемуарно-публіцистичний характер має і щоденник («Журнал») Шевченка, у якому день за днем майже протягом року зафіксовані основні події в житті поета, його враження, спостереження, роздуми, наміри і спогади. Щоденник Шевченка має велике значення для вивчення біографії і творчості поета. Він також дуже цінний для характеристики революційних, суспільно-політичних, філософських та естетичних поглядів поета-мислителя і свідчить про його широку ерудицію.

Творчість останніх років життя

Десятирічне заслання вимучило Шевченка фізично, але не зломило його морально. Після повернення поета на волю починається останній етап його творчості (1857–1861). Розпочинає його поема «Неофіти», написана в грудні 1857 року в Нижньому Новгороді. За історичним сюжетом поеми (переслідування християн римським імператором Нероном) заховано актуальний сюжет жорстокої розправи російських царів із борцями за національне і соціальне визволення (аналогію «Микола I — Нерон» Шевченко використав ще до заслання у вірші «Холодний Яр»). Незакінчена поема «Юродивий» (1857) — гостра політична сатира, спрямована проти російського самодержавства в особі Миколи I та його сатрапів в Україні. Оглянувши пройдений доти життєвий шлях, Шевченко написав ліричний триптих «Доля», «Муза» «Слава» (1858). Тема циклу — самоусвідомлення поетом своєї творчості.

Повернувшись до Петербурга, змужнілий і загартований поет, у вірші «Подражаніє 11 псалму» афористично проголошує гасло всієї своєї творчості:

*... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.*

Шевченко й далі підпорядковував ідейне спрямування своєї політичної й особистої лірики меті пробудження національної та соціальної свідомості народних мас України. Використовуючи характеристичну для його творчості мистецьку форму «подражанія», поет прорікає у вірші «Осії глава XIV» (1859) неминучість майбутньої революційної розправи над гнобителями України — російськими царями. Поема «Марія» (1859) присвячена одній із основних тем Шевченкової творчості — темі страдницького життя жінки-матері. Образ Марії в поемі Шевченка має небагато спільного з богословським образом Богородиці. Біблійний сюжет служить лише зовнішнім приводом для цілком самостійних висловлювань поета. У поемі Шевченка мати виховала свого сина борцем за правду, віддала його людям для їх визволення, а сама «під тином», «у бур'яні умерла з голоду». І. Франко вважав цю поему «вершиною у створенні Шевченком ідеалу жінки-матері». Наприкінці життя Шевченко почав перекладати «Слово о полку Ігоревім» (1860), та встиг перекласти лише два уривки — «Плач Ярославни» (дві редакції) і «З передсвіта до вечора». Свій останній поетичний твір, вірш «Чи не покинуть нам, небого», Шевченко закінчив за 10 днів до смерті. Написаний із мужньою самоіронією у формі звернення до музи, цей вірш звучить як поетичний епілог Шевченкової творчості та відзначається неповторною ліричною своєрідністю.

Художня творчість

Збереглося 835 творів, що дійшли до нашого часу в оригіналах і частково в гравюрах на металі й дереві російських та граверів з інших країн, а також у копіях, що їх виконали художники ще за життя Шевченка. Уявлення про мистецьку спадщину Шевченка доповнюють відомості про понад 270 втрачених і досі не знайдених робіт. Живописні й графічні твори за часом виконання датуються 1830–1861 роками й територіально пов'язані з Росією, Україною та Казахстаном. За жанрами це портрети, композиції на міфологічні, історичні та побутові теми, архітектурні пейзажі й краєвиди. Виконано їх у техніці олійного

письма на полотні, а також аквареллю, сепією, тушшю, свинцевим олівцем та в техніці офорта на окремих аркушах білого, кольорового та тонованого паперу різних розмірів, а також у п'яти альбомах. Значну частину мистецької спадщини Шевченка становлять завершені роботи, але не менш цінними для розуміння творчого шляху й розкриття творчого методу художника є й його численні ескізи, етюди, начерки та навчальні студії. З усіх творів лише незначна частина має авторські підписи, написи і ще менша — авторські дати.¹

Цікаві інтернет-ресурси

- «Наш Тарас Шевченко» [Електронний ресурс] : сценарій // Interklasa. — Режим доступу: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/materialy/00scenariusz.htm. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- «Т.Г. Шевченко і Батьківщина» [Електронний ресурс] : літературно-музична композиція // UROKI.NET. — Режим доступу: http://www.uroki.net/scenar/ukr_scenar29.htm. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- «Шевченко-наш. Він для усіх століть...» [Електронний ресурс] : сценарій // Віртуальний кабінет української мови та літератури. — Режим доступу: http://nico-ukr.at.ua/news/scenarij_svjata_shevchenko_nash_vin_dlja_usikh_stolit/2013-03-26-86. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- В Києве стартовали съёмки документального фільма Тарас Шевченко. Ідентифікація [Електронний ресурс] // Корреспондент. — Режим доступу: <http://korrespondent.net/showbiz/cinema/3205972-v-kyeve-startovaly-semky-dokumentalnoho-fylma-taras-shevchenko-ydentyfykatsiya>. — Назва з екрана. — Дата звернення 19.12.2013.
- Великі Українці — Тарас Шевченко (2008) [Електронний ресурс] : відео // You Tube. — Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=dX5LeZSK1Wg>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Віртуальний музей Т. Г. Шевченка [Електронний ресурс] // Національний музей Тараса Шевченка. — Режим доступу: http://museumshevchenko.org.ua/point-1_ua.swf. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Меморіальний будинок-музей Т. Г. Шевченка [Електронний ресурс] // Національний музей Тараса Шевченка. — Режим доступу: <http://museumshevchenko.org.ua/page.php?id=15>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Національний музей Тараса Шевченка [Електронний ресурс] // Національний музей Тараса Шевченка. — Режим доступу: <http://museumshevchenko.org.ua/page.php?id=13>. — Назва з екрана. — Дата звернення 19.12.2013.
- Обличчя української історії. Тарас Шевченко [Електронний ресурс] : відео // You Tube. — Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=uJd2ajOPoH8>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Презентація № 2 до уроку української літератури «Шевченко-художник» 9 клас [Електронний ресурс] // Класна оцінка. — Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/prezentatsiya-2-do-uroku-ukrayinskoyi-literaturi-s.html>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Сценарій Шевченківського свята [Електронний ресурс] // Класна Оцінка. — Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/stsenarii-shevchenkivskogo-svyata.html>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.

¹ http://uk.wikipedia.org/wiki/Шевченко_Тарас_Григорович.

- Тарас Григорович Шевченко [Електронний ресурс] // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/ru/geninf/Shevchenko/>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Тарас Шевченко (1951) [Електронний ресурс] : фільм // You Tube. — Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=cNTtrSApJAQ>. — Назва з екрана. — Дата звернення 19.12.2013.
- Тарас Шевченко [Електронний ресурс] // Beyond. — Режим доступу: <http://beyond.ua/ru/taras-shevchenko/>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Тарас Шевченко [Електронний ресурс] // Українські пісні. — Режим доступу: <http://www.pisni.org.ua/persons/30.html>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Тарас Шевченко [Електронний ресурс] : відео-презентація // You Tube. — Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=ed9ItEnopnA>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Тарас Шевченко «Кобзар» [Електронний ресурс] // ПОЕТИКА. — Режим доступу: <http://poetry.uazone.net/kobzar/zmist.html>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Тарас Шевченко. Поезія 1837–1847. Том 1 [Електронний ресурс] // ІЗБОРНИК. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev1.htm>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Тарас Шевченко. Художник [Електронний ресурс] : відео // You Tube. — Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=r5JZzVLSWBY>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Тарасова доля — то правда жива [Електронний ресурс] // Кіровоградська МЦБС. — Режим доступу: <https://sites.google.com/site/kircbs/сценарії/шевченкове-слово-в-віках-не-старіє>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Філія-будинок-музей Тараса Шевченка [Електронний ресурс] // Національний музей Тараса Шевченка. — Режим доступу: <http://museumshevchenko.org.ua/page.php?id=14>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Художник Т. Шевченко [Електронний ресурс] : відео // You Tube. — Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=4S2J0pv74ac>. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.
- Шевченко художник [Електронний ресурс] // Тарас Шевченко. — Режим доступу: http://taras-shevchenko.in.ua/shevchenko_hudognik.html. — Назва з екрана. — Дата звернення 20.11.2013.

Рекомендована література

1. Білокінь, О. По безсмертному шляху: актуалізація символічної семантики лексеми шлях (дорога) у духовному просторі Тарасової гори [Текст] / О. Білокінь // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2011. — № 5. — С. 102–102.
2. Бовсунівська, Т. Жанрова палітра поезії Тараса Шевченка [Текст] / Т. Бовсунівська // Українська мова і література в школі. — 2012. — № 4. — С. 46–50.
3. Бовсунівська, Т. Шевченко і концепція войовничого романтизму [Текст] / Т. Бовсунівська // Дивослово. — 2011. — № 3. — С. 58–62.
4. Бондар, М. Тематичні обрії Шевченкової поезії [Текст] / М. Бондар // Дивослово. — 2010. — № 3. — С. 15–19.

5. Борисенко, К. «Слово о полку Ігоревім...» та доба Київської Русі у творчості Тараса Шевченка [Текст] / К. Борисенко // Українська мова та література в сучасній школі. — 2012. — № 3. — С. 6–8.
6. Генералюк, Л. Алгоритм і варіанти концепту «картина»: вплив образотворчого мистецтва на літературний стиль Шевченка [Текст] / Л. Генералюк // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. — 2011. — № 1/2. — С. 112–123.
7. Гончар, Ю. Гендерне прочитання творчості Тараса Шевченка [Текст] / Ю. Гончар // Слово і час. — 2010. — № 5. — С. 10–14.
8. Гончарук, П. Українська соціальна і національна свобода у творчості Тараса Шевченка [Текст] / П. Гончарук // Київська старовина. — 2008. — № 6. — С. 152–167.
9. Дзюнь, О. П. Дніпро в житті та творчості Т. Г. Шевченка [Текст] / О. П. Дзюнь // Все для вчителя. — 2012. — № 17/18. — С. 75–76.
10. Звольський, В. Минуте українського народу та його значення у поетичній творчості Тараса Шевченка [Текст] / В. Звольський // Сучасність. — 2006. — № 3. — С. 66–92.
11. Іванишин П. «Садок» і «шабля» як дві буттєві моделі художнього світу в поезії Тараса Шевченка [Текст] / П. Іванишин // Методичні діалоги. — 2012. — № 3. — С. 2–9.
12. Іванишин, П. Художній світ: трансформація мегаобразів Тараса Шевченка у поезії вісниківців [Текст] / П. Іванишин // Українська література в загальноосвітній школі. — 2012. — № 3. — С. 4–9.
13. Іванова, Л. І. Козацтво в творах Т. Шевченка [Текст] : урок-рольова гра в 9 кл. / Л. І. Іванова // Вивчаємо українську мову та літературу. — 2007. — № 17/18. — С. 39–43.
14. Руденко, О. І. Історія України у творчості Т. Г. Шевченка [Текст] / О. Руденко // Шкільна бібліотека. — 2003. — № 2. — С. 25–31.
15. Самаруха, О. Хрест як символ у творчості Тараса Шевченка [Текст] / О. Самаруха // Українська мова та література. — 2013. — № 8. — С. 15/17.
16. Ушкалов, Л. «Філософія серця» Тараса Шевченка [Текст] / Л. Ушкалов // Слово і час. — 2012. — № 9. — С. 17–28.
17. Ушкалов, Л. Образ сліз у творчості Тараса Шевченка [Текст] / Л. Ушкалов // Дивослово. — 2012. — № 3. — С. 2–7.
18. Харчук, Р. Поетичний красивид Тараса Шевченка: значення і сенс [Текст] / Р. Харчук // Слово і час. — 2013. — № 1. — С. 46–51.
19. Цєпа, О. Авторське самоочікування в поезії Тараса Шевченка 1837–1847 років [Текст] / О. Цєпа // Дивослово. — 2011. — № 3. — С. 13–16.
20. Шелест, Л. І. Україна — це Шевченко, Шевченко — це Україна [Текст] / Л. І. Шелест // Все для вчителя. — 2012. — № 17/18. — С. 6–8.

За матеріалами журналу «ШБЦ» №1/2014